

МОДЕЛЬ ГУМБОЛЬДТА ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Семеріков С.О.

Криворізький державний педагогічний університет

Вперше концепція фундаментальної освіти була сформульована Вільгельмом фон Гумбольдтом: в ній зазначалося, що предметом такої освіти мають бути саме ті фундаментальні знання, які сьогодні відкриває наука; більш того, освіта має бути вбудована в наукові дослідження. Вища школа XIX сторіччя переважно слідувала моделі Гумбольдта, згідно якої університет – це елітарний навчальний заклад, в якому навчання та наукові дослідження знаходяться в нерозривній єдності, і головний акцент робиться на підготовку та виховання творчої особистості, здатної до саморозвитку.

Систематичний виклад своєї концепції Гумбольдт здійснив у меморандумі 1810 р. «Про внутрішню й зовнішню організацію вищих наукових закладів у Берліні», в якому він формулює свої подання про необхідні філософсько-теоретичні й організаційні основи університету в порівнянні з іншими науковими установами та школами в Берліні. Найбільш істотним пунктом його думки є при цьому ідеал самокерованої науки як передумови будь-якої доцільної й успішної діяльності наукових установ як в галузі викладання, так і в галузі наукового дослідження.

Освіта студента повинна проходити при наявності зовнішнього керівництва, але самотійно, у взаємодії з науковим дослідженням. У такий спосіб студент повинен утворювати свій дух і характер і підготовлятися в остаточному підсумку й до трудового життя, що у ті часи, як правило, означала надходження на державну службу.

«Самітність і свободу» ученого визначаються Гумбольдтом як головні принципи чистої науки й наукового дослідження. Хоча Гумбольдт поважає індивідуальне прагнення до пізнання й наукову свободу, він формулює в тому ж контексті також центральну для себе думку про те, що «розумова діяльність у людстві розвивається тільки як спільна діяльність». Гумбольдт вважав, що ця взаємодія необхідна не тільки для різних учених університету – вона сприятиме також взаємодії між університетськими дослідниками й викладачами з одного боку, і студентами з іншого.

Гуманізм Гумбольдта характеризує те, що він вважає дискусію між ученим, що викладає, і самотійно (і критично) думаючим студентом справжнім «еліксиром наукового життя». Тому школа й університет є для Гумбольдта двома речами, які необхідно чітко відокремити друг від друга. Студент для нього більше не є школярем, що вдячно слухає повчання професора, а є додатковою інстанцією перевірки тез дослідника, а від діалогу між університетським викладачем і студентом виграють обидва.

У своєму меморандумі Гумбольдт визначає два завдання держави: 1) держава повинна «чітко й твердо» відокремити науково-навчальну установу (університет) від суто навчальної (школи у всіх її формах); 2) держава має

піклуватися про те, щоб «завжди підтримувати діяльність», а саме автономну дослідницьку діяльність університету, «у самому живому й сильному життєвому стані». Держава, однак, повинна при цьому «завжди усвідомлювати, що не вона, насправді, домагається або може домогтися цього, а, що вона, скоріше, завжди є перешкодою, як тільки воно втручається, що без нього справа саме по собі пішла б набагато краще». Інакше кажучи, держава повинна знаходити фінансові засоби для університету, а крім цього втручатися якнайменше.

Гумбольдт, однак, вважає за необхідне залучати державу до відбору професорів та забезпечення «свободи їхньої діяльності», адже їй загрожує небезпека не тільки з боку держави, й з надр самої установи. Можливо, що існуючі там школи мислення «приймають певний дух і мають тенденцію задушити розвиток іншого». Саме тому, що він вірить у користь свободи вченого для держави, він вимагає, щоб держава піклувалася про те, щоб професорами обиралися дійсно найкращі особи й щоб при цьому дотримувалися принципи розумової компетенції й різноманіття думок.

Постійний науковий пошук Гумбольдт вважає головною характеристикою університетської освіти, а для його забезпечення пропонує «потрійне прагнення духу:

- 1) виводити все з єдиного первісного принципу (причому пояснення природи можуть бути підняті, наприклад, з механічних до динамічних, органічних і, нарешті, психічних пояснень у самім широкому розумінні);
- 2) спрямувати все на єдиний ідеал;
- 3) зв'язувати згадані вище єдиний принцип і єдиний ідеал у єдину ідею».

Саме цей «єдиний принцип» Гумбольдта став першою основою для поділу наук на фундаментальні та прикладні.

Берлінський університет Фрідріха Вільгельма, створений на основі меморандуму Гумбольдта, став моделлю університету XIX–XX ст. (моделлю Гумбольдта [3]), фундаментальними принципами якого є *академічна свобода* (при одночасній відповідальності перед потребами держави та суспільства) і *єдність дослідження та викладання*.

Велика Хартія Університетів, підписанням якої у 1988 р. розпочався Болонський процес, визначає наступні основні принципи функціонування університетів: незалежність освіти від влади, єдність викладання і дослідницької роботи, академічна свобода та мобільність освіти.

Перші три принципи Хартії (та частково четвертий) повністю відповідають моделі Гумбольдта. Новим в четвертому принципі є *мобільність*, засобом реалізації якої розглядають взаємний обмін інформацією і документацією, збільшення кількості спільних проектів для розвитку освіти, як основний елемент постійного прогресу знань.

Література:

Гумбольдт В. фон. О внутренней и внешней организации высших научных заведений в Берлине // Университетское управление: практика и анализ. – 1998. – №3.